

บทที่ ๓

ประสบการณ์การสร้างความปลอดภัยในต่างประเทศ¹

จากกรณีศึกษาการสร้างความปลอดภัยแห่งชาติใน ๑๐ ประเทศ ซึ่งประกอบด้วยเกาหลีใต้ โคลอมเบีย ชิลี โบลิเวีย โมร็อกโก เยอรมนี รัสเซีย สหราชอาณาจักร (กรณีไอร์แลนด์เหนือ) อินโดนีเซีย (กรณีอาเจห์) และแอฟริกาใต้² ทำให้เห็นถึงความคล้ายคลึงและความแตกต่างของกระบวนการสร้างความปลอดภัยในแต่ละประเทศ โดยคณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์และวิเคราะห์เนื้อหาในแต่ละกรณีศึกษาเพื่อถอดบทเรียนการสร้างความปลอดภัยในต่างประเทศออกเป็น ๔ ส่วน ดังนี้คือ ส่วนที่หนึ่งจะเป็นการกล่าวถึงความขัดแย้งทางสังคมการเมืองในประเทศเหล่านี้ว่ามีรากเหง้ามาจากอะไร ส่วนที่สองจะเป็นการพิจารณาว่าประเทศต่างๆมีกระบวนการจัดการกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างไร ในขณะที่ส่วนที่สามจะเป็นการวิเคราะห์ว่ามีแนวทางใดในการสร้างความปลอดภัยให้เกิดขึ้นในสังคมที่ผ่านความแตกแยกรุนแรง โดยการศึกษาในประเด็นต่างๆดังกล่าวเหล่านี้ จะนำไปสู่การชี้ให้เห็นถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จของการสร้างความปลอดภัยในชาติอย่างน้อยห้าประการในส่วนสุดท้าย

๓.๑ สุขุมรณรงค์

๓.๑.๑ ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐกับประชาชน

ทั้ง ๑๐ กรณีศึกษาดังกล่าวเป็นความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศที่มีผู้ขัดแย้งหลัก²คือรัฐหรือกลุ่มบุคคลที่ถืออำนาจรัฐกับประชาชนส่วนหนึ่งที่มีความคับข้องใจ (Grievances) ทางการเมือง

¹ สรุปรจาก เจริญลักษณ์ เพชรประดับ (๒๕๕๔) มนตรี วรรณพุมมาลย์ (๒๕๕๔) ศราวุธ อินทะไชย (๒๕๕๔) สุจารี แก้วคง (๒๕๕๔)

² ความหมายของผู้ขัดแย้งตามรายงานการวิจัยฉบับนี้ คือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลสองฝ่ายที่เชื่อว่าความต้องการของตนไปด้วยกันไม่ได้กับความต้องการของอีกฝ่าย และมองว่าพฤติกรรมและ/หรือการดำรงอยู่ของอีกฝ่ายเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายของตน ซึ่งเป็นความหมายที่คำนึงถึงบริบททางการเมืองและสังคม โดยจะแตกต่างจากความหมายของผู้กรณีที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เกิดข้อพิพาทระหว่างกันที่อาจนำไปสู่กระบวนการฟ้องร้องดำเนินคดีตามกฎหมายที่เข้าสู่การพิจารณาของศาล ซึ่งมีนัยของการดำเนินการแก้ไขข้อพิพาทตามกระบวนการยุติธรรม

ตาราง ๓-๑ คู่ขัดแย้ง

กรณีศึกษา	คู่ขัดแย้ง
เกาหลีใต้	รัฐบาลทหารที่ต้องการรักษาอำนาจทางการเมืองกับประชาชนที่ต้องการเรียกร้องประชาธิปไตย
แอฟริกาใต้	รัฐบาลที่นำโดยคนผิวขาวที่ต้องการรักษาอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจกับประชาชนคนผิวดำที่ต้องการยกเลิกการกีดกันสีผิว
อินโดนีเซีย (อาเจะห์)	รัฐบาลอินโดนีเซียที่ต้องการรักษาบูรณภาพแห่งดินแดนกับขบวนการปลดปล่อยอาเจะห์ (Gerakan Aceh Merdeka, GAM) ที่ต้องการแยกดินแดนออกจากอินโดนีเซีย
สหราชอาณาจักร (ไอร์แลนด์เหนือ)	กลุ่มอังกฤษโปรเตสแตนต์ที่ต้องการให้ไอร์แลนด์เหนืออยู่กับสหราชอาณาจักรต่อไปกับกลุ่มไอริชคาทอลิกที่ต้องการให้ไอร์แลนด์เหนือไปรวมกับประเทศไอร์แลนด์
รวันดา	ชาวฮูตู (Hutu) กับชาวตุตซี (Tutsi) สลับกันขึ้นมาปกครองประเทศ โดยกดขี่อีกฝ่ายและสนับสนุนเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ของตน
ชิลี	รัฐบาลเผด็จการทหารปีโนเชต์ที่ต้องการรักษาอำนาจทางการเมืองกับกลุ่มคนที่สนับสนุนรัฐบาลก่อนหน้านั้นที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบสังคมนิยม
โคลอมเบีย	รัฐบาลที่ต้องการรักษาเสถียรภาพและความมั่นคงภายในประเทศกับกลุ่มกองกำลังติดอาวุธต่างๆที่มีเขตอิทธิพลของตัวเอง โดยมีจุดกำเนิดจากการมีแนวทางเรื่องของอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน
โมร็อกโก	รัฐบาลภายใต้การนำของพระมหากษัตริย์กับประชาชนทั่วไปที่เรียกร้องให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น
โบลิเวีย	รัฐบาลที่นำโดยคนเชื้อสายสเปนซึ่งเป็นคนส่วนน้อยของประเทศกับประชาชนพื้นเมืองซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่
เยอรมนี	รัฐบาลเยอรมนีตะวันออกที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์กับประชาชนส่วนหนึ่งที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย

ในกรณีของเกาหลีใต้ ชิลี โมร็อกโก และเยอรมนีตะวันออก โดยหลักแล้วเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลที่ถูกมองว่าเป็นเผด็จการและต้องการที่จะรักษาอำนาจทางการเมืองของตนเองกับ

ประชาชนที่เคลื่อนไหวเรียกร้องให้เกิดกระบวนการประชาธิปไตยโดยการมีสิทธิเสรีภาพทางการเมืองมากขึ้น

ในขณะที่กลุ่มประเทศข้างต้นเป็นความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มคนซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามีอัตลักษณ์เดียวกันที่รู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเท่าเทียมกันทางการเมือง กลุ่มประเทศที่เหลือคือ แอฟริกาใต้ รวันดา อินโดนีเซียในกรณีของอาแจห์ และสหราชอาณาจักรในกรณีของไอร์แลนด์เหนือ นั้น นอกจากจะเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนที่รู้สึกถูกกดทับกีดกันทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมแล้ว ยังมีความซับซ้อนในอีกมิติหนึ่งด้วยคือเป็นความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางอัตลักษณ์ชัดเจนกล่าวคือเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่กุมอำนาจรัฐในการปกครองกับอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่เป็นผู้อยู่ภายใต้การปกครอง อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ดังกล่าวจะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงขึ้นหากกลุ่มที่อยู่ภายใต้อำนาจการปกครองนั้นไม่รู้สึกว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกลุ่มผู้มีอำนาจปกครอง ประเด็นสำคัญในการป้องกันความรุนแรงในสังคมจึงอยู่ที่การใช้อำนาจของผู้มีอำนาจรัฐด้วยท่าทีที่ทุกกลุ่มทุกฝ่ายรู้สึกว่าเป็นธรรม

ชาวผิวดำในแอฟริกาใต้ ชาวอาแจห์ในอินโดนีเซีย ชาวไอริชคาทอลิกในไอร์แลนด์เหนือ ชาวฮินดูในรวันดา และชาวพื้นเมืองในโบลิเวีย กลุ่มคนเหล่านี้ต่างมีความรู้สึกที่เหมือนกันคือความคับข้องใจจากการถูกปฏิบัติหรือถูกปกครองจากผู้มีอำนาจรัฐอย่างไม่เป็นธรรมในด้านต่างๆที่ผสมผสานกันไปทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และ/หรือวัฒนธรรมตามแต่กรณี

ตาราง ๓-๒ เหตุแห่งความขัดแย้ง

กรณีศึกษา	เหตุแห่งความขัดแย้ง
เกาหลีใต้	การเรียกร้องความเป็นประชาธิปไตยโดยประชาชนซึ่งนำไปสู่การปราบปรามจากรัฐบาลทหาร
แอฟริกาใต้	การที่คนผิวดำซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศถูกกีดกันทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมโดยคนผิวขาวซึ่งกุมอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ
อินโดนีเซีย (อาแจห์)	การรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบกับสำนักทางประวัติศาสตร์ของความเป็นรัฐอิสระในอดีต
สหราชอาณาจักร (ไอร์แลนด์เหนือ)	การที่ชาวไอริชคาทอลิกซึ่งเป็นคนส่วนน้อยในพื้นที่ถูกเลือกปฏิบัติทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ประกอบกับสำนักความเป็นชาตินิยมไอริช
รวันดา	นโยบายจักรวรรดินิยมที่เน้นการแบ่งแยกและปกครอง รวมถึงการปกครองที่ไม่เป็นธรรมจากทั้ง ๒ กลุ่มชาติพันธุ์
ชิลี	ความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมือง โดยฝ่ายที่ต่อต้านรัฐบาลทหารได้

	ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงกว้างขวาง
โคลอมเบีย	ความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมืองที่ขยายตัวไปสู่การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
โมร็อกโก	การที่ฝ่ายเรียกร้องประชาธิปไตยถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างต่อเนื่องโดยรัฐบาล
โบลิเวีย	การรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการกระจายทรัพยากรธรรมชาติและอำนาจทางการเมืองโดยผู้มีอำนาจปกครองคือคนเชื้อสายสเปนซึ่งเป็นคนส่วนน้อย ในขณะที่คนพื้นเมืองส่วนใหญ่ไม่ได้รับประโยชน์
เยอรมนี	ความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประชาธิปไตยเสรีนิยมกับสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ อันนำมาซึ่งความรู้สึกเหลื่อมล้ำเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเยอรมนีตะวันตก

จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะมีความแตกต่างทางเชื้อชาติวัฒนธรรมหรือไม่อย่างไร ประเด็นพื้นฐานที่ทุกกรณีศึกษามีร่วมกันคือความรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมของคนจำนวนหนึ่งในสังคม ซึ่งมีพลังสนับสนุนเพียงพอที่จะสร้างผลกระทบทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ โดยความรู้สึกดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากการถูกเลือกปฏิบัติและถูกกดขี่กีดกันอย่างไม่เป็นธรรมในทางใดทางหนึ่งจากกลุ่มผู้มีอำนาจปกครองประเทศ

๓.๑.๒ จากความขัดแย้งสู่ความรุนแรง การปฏิเสธ/การรู้สึกว่าถูกปฏิเสธพื้นที่ทางการเมืองในการแสดงตัวตน

ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความไม่เป็นธรรมหรือความรู้สึกว่าไม่ได้รับความเสมอภาคเท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็ในแง่ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในกรณีของเกาหลีใต้ ชิลี โมร็อกโก และแอฟริกาใต้การจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติดังกรณีของอาเจห์ หรือการเลือกปฏิบัติจากความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมเช่นกรณีของไอร์แลนด์เหนือ รวันดา และแอฟริกาใต้นั้น จะไม่แปรเปลี่ยนเป็นความรุนแรง หากผู้มีอำนาจรัฐไม่ปฏิเสธพื้นที่ทางการเมือง หรือกลุ่มที่รู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมไม่รู้สึกว่าถูกปฏิเสธพื้นที่ทางการเมืองให้ได้แสดงออกซึ่งความคับข้องใจและความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงพัฒนาสังคมที่เป็นอยู่

พื้นที่ทางการเมืองดังกล่าวไม่ได้มุ่งเน้นไปที่พื้นที่ทางกายภาพ หากแต่มุ่งเน้นไปที่พื้นที่ทางความรู้สึก ซึ่งเป็นความรู้สึกของการไม่ถูกปฏิเสธ การไม่ถูกกดทับบีบคั้น การไม่ถูกปิดทางเลือกอย่างไม่เป็นธรรมจนต้องลุกขึ้นมาใช้ความรุนแรง ซึ่งถูกมองว่าเป็นทางเลือกสุดท้ายที่เหลืออยู่ในการแก้ไขความขัดแย้งหรือความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้น ถ้าหากฝ่ายที่รู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมมี

พื้นที่ทางการเมืองที่สามารถแสดงออกซึ่งความคับข้องใจและความต้องการของตนได้ และรู้สึกว่าเป็น ‘เสียง’ สะท้อนของตนมีความสำคัญและถูก ‘รับฟัง’ อย่างจริงจังจากผู้มีอำนาจปกครองในการที่จะหาทางแก้ไขร่วมกัน ความรุนแรงก็จะไม่ใช่ ‘ความจำเป็น’ อีกต่อไป

จากกรณีศึกษาทั้ง ๑๐ ประเทศได้สะท้อนให้เห็นถึงความรุนแรงอันเกิดจากความขัดแย้งทางการเมืองที่กลุ่มคนต่างๆ รู้สึกว่าตนถูกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมและไร้ซึ่งอำนาจในการแก้ไขเปลี่ยนแปลง ความขัดแย้งดังกล่าวได้ขยายตัวเป็นความรุนแรงจากการที่ ‘ประชาชน’ ไม่รู้สึกว่าตนมีอำนาจ ‘อธิปไตย’ อย่างแท้จริงภายใต้กรอบกติกาแห่งนิติรัฐที่ชอบธรรม ซึ่งถึงที่สุดแล้วจึงเป็นเรื่องของภาวะความเติบโตทาง ‘ประชาธิปไตย’ ของสังคมว่ามีมากน้อยเพียงใดในการที่จะจัดการความขัดแย้งซึ่งเป็นเรื่องปกติธรรมดาในสังคมมิให้กลับกลายเป็นความรุนแรง

๓.๒ ผู้การปรองดอง

เมื่อพิจารณาถึงกระบวนการสร้างความปรองดองของ ๑๐ ประเทศนี้ สามารถแบ่งเนื้อหาการวิเคราะห์กระบวนการดังกล่าวออกได้เป็น ๔ ประเด็น ดังต่อไปนี้คือ

๓.๒.๑ การจัดการกับเหตุแห่งความขัดแย้ง

๓.๒.๒ การค้นหาความจริงจากเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้น

๓.๒.๓ การให้อภัยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำที่ถือว่าผิดกฎหมาย และการลงโทษผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย

๓.๒.๔ การชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรง โดยที่แต่ละด้านจะมีความเกี่ยวพันทั้งในแง่ของกระบวนการจัดการและเนื้อหาข้อตกลงตลอดจนบทบัญญัติทางกฎหมายด้วยกันทั้งสิ้นในระดับที่มีการให้น้ำหนักแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม

๓.๒.๑ การจัดการกับเหตุแห่งความขัดแย้ง

การจะเริ่มต้นปรองดองและการจะให้ความปรองดองนั้นเป็นไปอย่างยั่งยืน สังคมจะต้องมีความเข้าใจร่วมกันถึงเหตุแห่งความขัดแย้งและมีกระบวนการที่จะจัดการกับเหตุดังกล่าวเพื่อแก้ไขให้หมดสิ้นไป หรือแปรเปลี่ยนให้เงื่อนไขที่ทำให้เกิดความขัดแย้งนั้นกลับกลายเป็นพลังในการพัฒนาสังคม

๑) พุดคุยเจรจา จุดเปลี่ยนของสถานการณ์

กรณีศึกษาของประเทศต่างๆ ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ความเข้าใจร่วมกันของกลุ่มขัดแย้งรวมถึงผู้คนกลุ่มต่างๆ ในสังคมถึงเหตุแห่งความขัดแย้งและแนวทางในการแก้ไขเพื่อสร้างความปรองดองที่ยั่งยืนนั้น จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากปราศจากการพูดคุยเจรจาระหว่างผู้เกี่ยวข้องที่มีบทบาทสำคัญต่อทิศทางการแก้ไขปัญหา โดยจุดเริ่มต้นของการปรองดองในชาติจะต้องเริ่มจากการพูดคุยเจรจากันทั้งสิ้น

กระบวนการของการพูดคุยเจรจาจะต้องอาศัยเวลาในการเตรียมความพร้อมและการดำเนินงานที่เป็นลำดับขั้นตอน ตั้งแต่การพูดคุยหรือเสวนาระหว่างกลุ่มบุคคลที่ไม่ได้มีอำนาจในการตัดสินใจโดยตรงแต่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มที่มีอำนาจในการตัดสินใจดังกล่าว โดยเป็นการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการจนเริ่มพัฒนาไปสู่กระบวนการเจรจาระหว่างผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ อันนำไปสู่การเกิดข้อตกลงร่วมกันในท้ายที่สุดดังกรณีตัวอย่างของเยอรมนี อาเจห์ ไอร์แลนด์เหนือ และแอฟริกาใต้ เป็นต้น

กระบวนการพูดคุยเพื่อจัดการกับเงื่อนไขความขัดแย้งนั้นจะต้องสามารถแก้ไขความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในอดีตและฉายภาพอนาคตปลายทางที่สังคมจะเดินไปร่วมกันได้ ซึ่งกรณีของแอฟริกาใต้จะเด่นชัดมากในส่วนของ การสร้างภาพสังคมในอนาคตร่วมกันผ่านกระบวนการสานเสวนาระหว่างฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยมีผลจากการพูดคุยเป็นภาพอนาคตที่ก่อให้เกิดการถกเถียงอย่างกว้างขวางในสังคมว่าต้องการจะอยู่ร่วมกันในสังคมแบบใด และจะร่วมกันสร้างสังคมที่พึงปรารถนานั้นขึ้นมาได้อย่างไร การสร้างภาพอนาคตร่วมกันนี้มีพลังมหาศาลในการขับเคลื่อนความคิดของแกนนำกลุ่มต่างๆให้มุ่งไปสู่ทิศทางเดียวกัน เป็นการหลอมรวมความแตกต่างหลากหลายด้วยจุดร่วมเดียวกันที่เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง

๒) กำหนดข้อตกลงร่วมกันในสังคม ออกกฎหมายสู่การปฏิบัติ

ภายหลังจากการพูดคุยเจรจากันซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันแล้ว สิ่งที่มีการดำเนินการตามมาก็คือการออกหรือแก้ไขปรับปรุงระเบียบ กฎหมาย หรือรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ข้อตกลงหรือความเห็นร่วมกันทางการเมืองที่ได้จากการพูดคุยเจรจาเกิดผลขึ้นจริงในทางปฏิบัติ ซึ่งอาจจะเป็นการตั้งต้นกระบวนการแก้ไขปัญหาและสร้างความปรองดอง ดังกรณีการออกกฎหมายความยุติธรรมและสันติภาพ (Justice and Peace) ของโคลอมเบีย รัฐบัญญัติส่งเสริมเอกภาพและความสมานฉันท์แห่งชาติ (Promotion of National Unity and Reconciliation Act) ของแอฟริกาใต้ พระราชบัญญัติไอร์แลนด์เหนือ (Northern Ireland Act) หรือการออกกฎหมายเพื่อตั้งคณะกรรมการแก้ไขความขัดแย้งและสร้างความปรองดองเป็นการเฉพาะ เช่น การตั้งคณะกรรมการปรองดองและเอกภาพแห่งชาติ (National Unity and Reconciliation Commission, NURC) โดยรัฐบาลวันดาซึ่งมีภารกิจในการลดความเกลียดชังและสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นพวกเดียวกันให้เกิดเอกภาพของชาติในฐานะชาววันดาด้วยกันที่ไม่แบ่งเขาแบ่งเราอีก เป็นต้น ซึ่งกฎหมายเหล่านี้เปรียบเสมือนกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อให้การทำงานของกลุ่มบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเป็นการนำสิ่งที่ได้ตกลงกันไว้ไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งจะเอื้อต่อการแก้ไขปัญหามารวมและสร้างความปรองดองในสถานการณ์ทางการเมืองที่ไม่ปกติ ทั้งนี้ อาจจะมีการออกกฎหมายเป็นลำดับอย่างต่อเนื่องตามแต่สถานการณ์และความจำเป็น เช่น กรณีของแอฟริกาใต้และโคลอมเบีย เป็นต้น

อนึ่ง สิ่งสำคัญที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องคำนึงถึงคือ กระบวนการหรือกฎหมายใดๆที่จะ

ออกมาแก้ไขปัญหา จะต้องมีที่มาที่ชอบธรรม เป็นที่ยอมรับของเสียงส่วนใหญ่ในสังคม โดยจะมากน้อยเพียงใดคงไม่อาจวัดเป็นตัวเลขได้ แต่จำเป็นจะต้องมีจำนวนหรือพลังมากกว่ากลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยในระดับที่เพียงพอต่อการขับเคลื่อนสังคมให้เดินหน้าต่อไปได้

ตาราง ๓-๓ การจัดการกับเหตุแห่งความขัดแย้ง

กรณีศึกษา	การจัดการกับเหตุแห่งความขัดแย้ง
เกาหลีใต้	มีแรงกดดันจากภาคประชาสังคมที่นำไปสู่การออกกฎหมายพิเศษเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับเหตุการณ์การเรียกร้องประชาธิปไตยวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๑๙๘๕ (Special Act Concerning the May ๑๘ Democratization Movement)
แอฟริกาใต้	๑. สร้างภาพอนาคตร่วมกันผ่านกระบวนการ Montfleury ที่มีตัวแทนจากทุกฝ่ายเข้าร่วม ๒. ออกรัฐบัญญัติส่งเสริมเอกภาพและความสมานฉันท์แห่งชาติ (Promotion of National Unity and Reconciliation Act No.๓๔ of ๑๙๙๕)
อินโดนีเซีย	๑. เกิดกระบวนการเจรจาระหว่างรัฐบาลอินโดนีเซียและ GAM โดยมีองค์กรต่างชาติเป็นคนกลาง(อาเจห์) อันนำไปสู่การลงนามบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding) ระหว่างกัน ๒. ออกกฎหมายในการบริหารปกครองอาเจห์ (Law No.๑๑/๒๐๐๖ on the Governing of Aceh, LoGA) เพื่อนำข้อตกลงไปสู่การปฏิบัติ
สหราชอาณาจักร (ไอร์แลนด์เหนือ)	๑. เกิดกระบวนการเจรจาระหว่างผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายคือกลุ่มอังกฤษโปรเตสแตนต์ กลุ่มไอริชคาทอลิก รัฐบาลอังกฤษ และรัฐบาลไอร์แลนด์ โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้สนับสนุน อันนำไปสู่การลงนามข้อตกลงสันติภาพ (The Agreement) ที่ผ่านการลงประชามติ ๒. ออกพระราชบัญญัติไอร์แลนด์เหนือ (Northern Ireland Act ๒๐๐๘) เพื่อนำข้อตกลงไปสู่การปฏิบัติ
รวันดา	ตั้งคณะกรรมการเพื่อความปรองดองและเอกภาพแห่งชาติ (National Unity and Reconciliation Commission, NURC) โดยรัฐบาลเพื่อลดความเกลียดชังและสร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันให้เกิดเอกภาพแห่งชาติในฐานะชาววันดาด้วยกันที่ไม่เขาแบ่งเราอีก
ชิลี	เกิดการเลือกตั้งที่นำไปสู่การจัดตั้งรัฐบาลประชาธิปไตย
โคลอมเบีย	๑. ออกกฎหมาย Justice and Peace เพื่อปรับปรุงกฎหมายที่มีอยู่ให้เอื้อต่อการใช้ความยุติธรรมทางเลือกมากขึ้น โดยรวมถึงการเปิดศูนย์ฟื้นฟู (Concentration

	Zone) ให้ผู้ก่อเหตุรุนแรงมาสารภาพและมีผู้ได้รับผลกระทบมารับฟัง ๒. เกิดกระบวนการเจรจาระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มกองกำลังต่างๆ ขึ้นและนำไปสู่ความสำเร็จ
โมร็อกโก	๑. เชิญผู้นำพรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามกลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ๒. เกิดกระบวนการประชาธิปไตยแบบसानเสวนา โดยให้มีการพูดคุยถึงประสบการณ์กับความรุนแรงที่เกิดขึ้น แต่จะไม่มีกรกล่าวโทษหรือระบุชื่อบุคคล องค์กร หรือพรรคการเมืองที่เกี่ยวข้อง
โบลิเวีย	๑. จัดการลงประชามติในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นฉบับที่ถือว่ามาจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ๒. รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ให้ความสำคัญกับการกระจายรายได้ ทรัพยากรของประเทศ และคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม
เยอรมนี	๑. เกิดกระบวนการเจรจา ๒+๔ ฝ่าย คือระหว่างเยอรมนีตะวันตก เยอรมนีตะวันออกสหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต อังกฤษ และฝรั่งเศส เพื่อวางแนวทางการรวมชาติเยอรมนี ๒. จัดการเลือกตั้งผู้นำประเทศภายหลังการรวมชาติ

๓.๒.๒ การค้นหาความจริงจากเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้น

ในส่วนของการค้นหาความจริงนั้น โดยส่วนใหญ่ประเทศต่างๆ ได้มีกระบวนการค้นหาความจริงจากเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นในรูปแบบที่คล้ายคลึงกันคือ การตั้งคณะกรรมการขึ้นมาโดยรัฐบาลเพื่อค้นหาความจริงโดยการสืบสวนสอบสวนหาข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ ซึ่งโดยมากจะประกอบไปด้วยนักกฎหมายและผู้พิพากษา ยกเว้นกรณีประเทศโบลิเวียที่ไม่มีการตั้งคณะกรรมการลักษณะนี้ขึ้นเนื่องจากสังคมได้ตกลงที่จะใช้การลงประชามติเห็นชอบรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ได้ขจัดเงื่อนไขแห่งความไม่เป็นธรรมในอดีต เป็นเครื่องมือในการปรองดองให้สังคมก้าวข้ามอดีตและมองไปสู่อนาคตร่วมกัน และกรณีอาเจนเท่ที่แม้จะมีข้อตกลงร่วมกันที่จะตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริง แต่จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่มีการดำเนินการดังกล่าวแต่อย่างใดเนื่องจากมีหลายฝ่ายต้องการที่จะให้มองไปข้างหน้ามากกว่าที่จะค้นหาข้อเท็จจริงในอดีต

ขอบเขตหน้าที่ของคณะกรรมการดังกล่าวในการค้นหาความจริงจะแตกต่างกันไปตามแต่ละประเทศ บางประเทศเช่น แอฟริกาใต้และโคลอมเบีย คณะกรรมการจะพิจารณาครอบคลุมหลายเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในความขัดแย้ง แต่บางประเทศจะตั้งคณะกรรมการสอบสวนเฉพาะบางเหตุการณ์เท่านั้น โดยเน้นเฉพาะกรณีความรุนแรงที่กระทบต่อความรู้สึกของประชาชน ส่วนใหญ่อย่างกว้างขวางจนไม่สามารถที่จะสร้างความปรองดองในสังคมขึ้นได้หากปล่อยให้ผ่าน

เลยไป ดังเช่นในกรณีของไอร์แลนด์เหนือ คือเหตุการณ์ ‘อาทิตย์เลือด’ (Bloody Sunday) ที่เป็นเหตุการณ์ผู้ชุมนุมประท้วงชาวไอริชคาทอลิกถูกยิงเสียชีวิตและเป็นเสมือนบาดแผลในใจของชุมชนไอริชเมื่อ ๓๘ ปีก่อน ซึ่งความจริงได้ถูกเปิดเผยขึ้นจากรายงานของคณะกรรมการสอบสวนที่นำโดยลอร์ดเซวิลล์ (Seville Report) ที่ตั้งขึ้นโดยรัฐบาลอังกฤษภายหลังการบรรลู่ข้อตกลงทางการเมืองระหว่างกัน

โดยทั่วไปแล้ว คณะกรรมการค้นหาความจริงจะไม่มีอำนาจครอบคลุมไปถึงการฟ้องคดีและการพิพากษาคดี แต่ในกรณีของวันดาจะมีลักษณะพิเศษคือ กระบวนการค้นหาความจริงจะดำเนินการโดยศาลภาษาซาซึ่งเป็นศาลดั้งเดิมในชุมชนที่ตั้งขึ้นโดยกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญศาลดังกล่าวจะเปิดโอกาสให้ผู้ที่ทำความผิดได้สารภาพความจริงถึงเหตุการณ์ที่ได้กระทำลงไปให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบและสมาชิกในชุมชนได้รับรู้ พร้อมกับแสดงความสำนึกผิดโดยการขอโทษและศาลก็จะพิพากษาลดหย่อนโทษให้ตามแต่ความผิดที่ได้กระทำไป

การที่มีความพยายามในการค้นหาความจริงในทั้ง ๕ ประเทศดังกล่าวนี้นี้ สะท้อนให้เห็นว่าการเปิดเผยความจริงต่อเหตุการณ์รุนแรงที่กระทบกระเทือนต่อความรู้สึกของประชาชนนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเยียวยาจิตใจของผู้คนและสมานบาดแผลทางสังคม

ตาราง ๓-๔ การค้นหาความจริง

กรณีศึกษา	การค้นหาความจริง
เกาหลีใต้	ตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริง (The Presidential Truth Commission on Suspicious Deaths) ตามกฎหมาย Special Act for Truth-Finding about Suspicious Deaths เพื่อรื้อฟื้นกระบวนการสืบสวนสอบสวนหาสาเหตุของการเสียชีวิต แต่ไม่ได้ให้อำนาจในการตัดสินคดีความหรือสั่งฟ้องดำเนินคดี
แอฟริกาใต้	ตั้งคณะกรรมการแสวงหาความจริงและความปรองดอง (Truth and Reconciliation Commission) และคณะกรรมการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน
อินโดนีเซีย (อาเจห์)	ตั้งคณะกรรมการแสวงหาความจริงแห่งอาเจห์โดยภาคประชาสังคมในอาเจห์ ซึ่งไม่มีอำนาจในการสอบสวนเจ้าหน้าที่รัฐ
สหราชอาณาจักร (ไอร์แลนด์เหนือ)	ตั้งคณะกรรมการสอบสวนกรณีอาทิตย์เลือด (Bloody Sunday) โดยคำสั่งรัฐบาล ซึ่งเปิดเผยว่าทหารอังกฤษเป็นผู้กระทำผิด โดยรัฐบาลได้ออกมาขอโทษชาวไอริชคาทอลิกอย่างเป็นทางการ ซึ่งสังคมโดยรวมก็ให้อภัยและไม่มี การนำตัวผู้เกี่ยวข้องข้อมาลงโทษ
วันดา	ตั้งศาลภาษาซาโดยกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นศาลดั้งเดิมในชุมชนให้ผู้กระทำผิดได้เล่าความจริงถึงเหตุการณ์ที่ได้กระทำลงไปให้เหยื่อและทั้ง

	ชุมชนได้รับรู้ถึงเหตุการณ์ พร้อมกับการขอโทษแสดงความสำนึกผิด และการพิพากษาลดหย่อนโทษโดยศาลดังกล่าว
ซิติ	๑. ตั้งคณะกรรมการแสวงหาความจริงและสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ (National Commission for Truth and Reconciliation) โดยคำสั่งประธานาธิบดี Aylwin เพื่อค้นหาความจริงภายในเวลา ๕ เดือนสำหรับกรณีของผู้ที่สูญหาย เนื่องมาจากการถูกจับกุม ผู้ที่ถูกประหารชีวิต ผู้ที่ถูกทรมานจนเสียชีวิต และผู้ที่ถูกลักพาตัวในยุครัฐบาลปิโนเชต์ ๒. ตั้งคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการตรวจสอบการจำคุกและการทรมาน อันเนื่องมาจากเหตุผลทางการเมือง (Valech Commission) โดยคำสั่งประธานาธิบดี Lagos ซึ่งขยายขอบเขตของผู้เสียหายให้ครอบคลุมถึงผู้ที่ถูกคุมขัง หรือถูกทรมานด้วยเหตุผลทางการเมือง แต่ไม่ได้เสียชีวิต
โคลอมเบีย	ตั้งคณะกรรมการฟื้นฟูและปรองดองแห่งชาติ (National Commission for Reparation and Reconciliation, NCRR) ขึ้น โดยมีภารกิจในการรับฟังผู้ได้รับกระทบจากเหตุการณ์ และจะนำข้อมูลดังกล่าวไปจัดทำอนุสรณ์สถาน
โมร็อกโก	ตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเพื่อแสวงหาความจริงจากกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งรัฐบาลได้ออกมายอมรับว่าเจ้าหน้าที่รัฐส่วนหนึ่งมีการกระทำผิดจริง
โบลิเวีย	-
เยอรมนี	ตั้งคณะกรรมการแสวงหาความจริงเพื่อสืบสวนกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ฝ่าฝืนในการข้ามกำแพงเบอร์ลินไปฝั่งตะวันตก ซึ่งหลังจากเปิดเผยความจริงสู่สังคมก็มีการฟ้องร้องผู้กระทำผิดตามกระบวนการยุติธรรม โดยผู้เสียหายแต่ทั้งนี้จุดประสงค์หลักเพื่อเป็นบทเรียนพัฒนาประเทศในอนาคต

๓.๒.๓ การให้อภัยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำที่ถือว่าผิดกฎหมาย และการลงโทษผู้กระทำผิดกฎหมาย

ประเด็นเรื่องการลงโทษหรือการไม่ลงโทษผู้กระทำผิดกฎหมายไม่ว่าจะเป็นในส่วนของผู้นำรัฐบาล เจ้าหน้าที่รัฐ หรือกลุ่มประชาชนที่ต่อต้านรัฐหรือรัฐบาลนั้น มีความแตกต่างหลากหลายพอสมควรจากการพิจารณากรณีศึกษาทั้ง ๑๐ ประเทศ โดยสามารถแบ่งออกเป็นแนวทางการปฏิบัติที่อยู่ภายใต้ ๒ บริบทความขัดแย้งหลัก คือ ๑) การปะทะต่อสู้กันระหว่างรัฐบาลกับประชาชนทั่วไป ซึ่งโดยหลักเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้มีการเปิดกว้างทางสิทธิเสรีภาพมากขึ้น เช่น เกาหลีใต้ ซิติ โมร็อกโก โบลิเวีย และเยอรมนี (ตะวันออก) และ ๒) การปะทะต่อสู้กันระหว่างรัฐบาลกับ

กลุ่มกองกำลังติดอาวุธ (Armed Group) ที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นระบบเพื่อเป้าหมายทางการเมืองซึ่งได้รับการสนับสนุนจากมวลชน เช่น แอฟริกาใต้ รวันดาโคลอมเบีย อาเจนท์ และไอร์แลนด์เหนือ และแน่นอนว่าจากการปะทะต่อสู้กัน ผลที่เกิดขึ้นคือการกระทำผิดกฎหมายและการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวางจากกลุ่มผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ ซึ่งภายหลังจากความรุนแรงจะต้องมีการพิจารณาว่าจะลงโทษ ไม่ลงโทษ หรือปล่อยตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่อย่างไร

จากการศึกษาพบว่า ในกรณีการกระทำความผิดของผู้นำรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่รัฐต่อกลุ่มประชาชนทั่วไปที่เรียกร้องประชาธิปไตยอย่างสันติปราศจากอาวุธนั้น โดยส่วนใหญ่แล้วจะมีความพยายามในการนำตัวผู้นำรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่รัฐดังกล่าวมาดำเนินคดีหรือลงโทษตามกระบวนการยุติธรรม ดังเช่นในกรณีของเกาหลีใต้ที่มีการออกรัฐบัญญัติพิเศษเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตย ๑๘ พฤษภาคม (The Special Act Concerning the May ๑๘ Democratization Movement) เพื่อลงโทษอดีตผู้นำรัฐบาลเกาหลีใต้ที่ใช้กำลังเข้าปราบปรามประชาชน กรณีของเยอรมนีที่เจ้าหน้าที่รัฐถูกลงโทษจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือกรณีของชิลีที่พยายามดำเนินคดีกับนายพลปิโนเชต์ซึ่งเป็นผู้นำรัฐบาล รวมทั้งเจ้าหน้าที่รัฐจำนวนหนึ่งจากการปราบปรามประชาชน แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีของโบลิเวียและโมร็อกโกกลับไม่ได้มีกระบวนการดำเนินคดีตามกฎหมายเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษแต่อย่างใด

สำหรับในบริบทของการปะทะต่อสู้กันระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มกองกำลังติดอาวุธที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นระบบเพื่อเป้าหมายทางการเมืองที่ได้รับการสนับสนุนจากมวลชนนั้น พบว่าโดยทั่วไปแล้วจะมีการ นิรโทษกรรมผู้ที่กระทำความผิดและปล่อยตัวนักโทษหลังจากการบรรลุข้อตกลงสันติภาพระหว่างกัน โดยไม่มีการลงโทษผู้เกี่ยวข้องทั้งสองฝ่ายคือเจ้าหน้าที่รัฐและกลุ่มกองกำลังประชาชน ดังเช่นกรณีของแอฟริกาใต้ อาเจนท์ และไอร์แลนด์เหนือ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม คดีที่ผู้กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษนั้นจะต้องเป็นคดีอันเกี่ยวเนื่องกับความขัดแย้งทางการเมืองและไม่ใช่ว่าการกระทำความผิดที่โหดเหี้ยมร้ายแรงเท่านั้น โดยไม่รวมถึงคดีอาชญากรรมปกติที่มีได้มีมูลเหตุจูงใจทางการเมือง ทั้งนี้ สำหรับในส่วนของรวันดานั้น กองกำลังติดอาวุธของทั้งสองฝ่ายจะไม่ถูกดำเนินคดีหากยอมวางอาวุธและเข้าค่ายอบรมของคณะกรรมการเพื่อความปรองดองและเอกภาพแห่งชาติ (National Unity and Reconciliation Commission, NURC)

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าเกณฑ์การพิจารณาของแต่ละประเทศว่าจะมีการลงโทษหรือไม่อย่างไร อาจมีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพบริบทและสถานการณ์เป็นสำคัญว่าแต่ละสังคมจะให้คุณค่ากับอะไร การกระทำสิ่งใดหรือการไม่กระทำสิ่งใดที่ผู้คนในสังคมเห็นและยอมรับร่วมกันว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ความปรองดองเกิดขึ้นและสังคมเดินหน้าต่อไปได้

ตาราง ๓-๕ การให้อภัยและการชดใช้ความผิด

กรณีศึกษา	การให้อภัย	การชดใช้ความผิด
เกาหลีใต้	มีการอภัยโทษให้ผู้กระทำความผิดหลังจากได้รับโทษไปแล้วระยะหนึ่ง	ออกรัฐบัญญัติ The Special Act Concerning he May ๑๙ Democratization Movement เพื่อหาทางเอาผิดอดีตผู้นำและยกย่องเหตุการณ์
แอฟริกาใต้	ตั้งคณะกรรมการนิรโทษกรรม (Committee on Amnesty)	-
อินโดนีเซีย (อาเจห์)	ปล่อยตัวนักโทษการเมืองและผู้ถูกคุมขังซึ่งเกี่ยวข้องกับคดีที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของ GAM โดยคำสั่งประธานาธิบดี ซึ่งไม่รวมถึงคดีที่เป็นอาชญากรรมทั่วไป	ไม่มีกระบวนการสอบสวนการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ
สหราชอาณาจักร (ไอ ร์ แล นด์ เหนือ)	ปล่อยตัวนักโทษการเมืองที่ถูกตัดสินจำคุกจากการกระทำที่เป็นการก่อการร้าย โดยมีคณะกรรมการอิสระที่รัฐสภาเป็นผู้แต่งตั้งเป็นผู้พิจารณาคุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับการปล่อยตัว	ตั้งทีมสืบสวนสอบสวนเหตุการณ์ความรุนแรงในอดีตตั้งแต่ปี ๒๕๑๒-๒๕๔๑ เพื่อหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น โดยขณะนี้ยังอยู่ระหว่างการสืบสวน
รวันดา	กองกำลังติดอาวุธของทั้งสองฝ่ายจะไม่ถูกดำเนินคดีหากยอมวางอาวุธและเข้าค่ายอบรมของ NURC	มีการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นพลเรือน ซึ่ง จะได้รับการลดโทษจากการสารภาพในศาลกاخาซา
ชิลี	มีการออกกฎหมายนิรโทษกรรมให้แก่นายพลปีโนเชต์และเจ้าหน้าที่ (ทหารและตำรวจ) ที่กระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนเพื่อปราบปรามผู้ต่อต้านรัฐบาลในช่วง ค.ศ.๑๙๗๓-๑๙๘๘ โดยตัวผู้นำรัฐบาลเป็นผู้ออกกฎหมายดังกล่าวเองในช่วงที่ยังมีอำนาจ	๑. มีความพยายามจากสังคมชิลีในการดำเนินคดีกับปีโนเชต์แต่ติดขัดที่ข้อกฎหมายนิรโทษกรรมภายในหลังรัฐประหาร ซึ่งสุดท้ายก็ถูกควบคุมตัวในต่างประเทศด้วยอำนาจของกฎหมายสากลว่าด้วยอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ ๒. มีการดำเนินคดีตามกระบวนการกฎหมายปกติต่อเจ้าหน้าที่รัฐจำนวนหนึ่งที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน

โคลอมเบีย	หากผู้กระทำผิดในคดีที่รุนแรงได้ผ่านศูนย์ฟื้นฟูอย่างน้อย ๕- ๘ ปีโดยการสารภาพความผิดและจะไม่กลับไปกระทำความผิดอีกจะได้รับการลดโทษโดยการพิจารณาของสำนักงานอัยการสูงสุด	หากผู้กระทำผิดในคดีที่รุนแรงได้ผ่านศูนย์ฟื้นฟูอย่างน้อย ๕- ๘ ปีโดยการสารภาพความผิดและจะไม่กลับไปกระทำความผิดอีกจะได้รับการลดโทษโดยการพิจารณาของสำนักงานอัยการสูงสุด
โมร็อกโก	ปล่อยตัวนักโทษการเมืองที่ถูกคุมขังโดยมิชอบ	ไม่มีการลดโทษเจ้าหน้าที่รัฐที่กระทำผิด
โบลิเวีย	-	-
เยอรมนี	ไม่มีการนิรโทษกรรมผู้กระทำความผิด	เจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นผู้กระทำความผิดถูกฟ้องร้องดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมปกติโดยผู้เสียหาย

๓.๒.๔ การชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์

เมื่อมีกระบวนการค้นหาความจริง สิ่งที่ต้องดำเนินการตามมาก็คือการชดเชยเยียวยา ซึ่งจากการศึกษาพบว่าการชดเชยเยียวยาหลังความขัดแย้งรุนแรงแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ ซึ่งแม้แต่ละประเทศจะมีรายละเอียดและกฎเกณฑ์ในการชดเชยเยียวยาที่แตกต่างกันไปตามบริบทและสถานการณ์ของความขัดแย้ง แต่ก็สามารถถอดรูปแบบของการเยียวยาได้ทั้งหมดอย่างน้อย ๕ ลักษณะ ดังต่อไปนี้คือ

๑) การชดเชยในรูปของตัวเงิน ซึ่งถือเป็นการดำเนินการพื้นฐานของทุกประเทศที่มีการชดเชย ยกเว้นกรณีของวันดาที่ขาดงบประมาณในการชดเชยแก่ผู้เสียหายเนื่องจากมีผู้ได้รับผลกระทบในวงกว้างนับล้านคน ศาลชุมชนจึงกำหนดมาตรการให้ผู้กระทำผิดทำงานชดเชยความผิดแทน

๒) การส่งเสริมคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นการดำเนินงานผ่านโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง ดังเช่นในไอร์แลนด์เหนือที่มีการนำอดีตสมาชิกกลุ่มกองกำลังประชาชนและครอบครัวของทั้งสองฝ่ายมาเข้าโครงการฝึกอาชีพและการพัฒนาชุมชนให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ หรือกรณีของชิลีที่ทางรัฐออกมาตรการส่งเสริมคุณภาพชีวิตแก่ญาติของผู้สูญหายหรือเสียชีวิตจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ

๓) การจัดการกับความทรงจำในรูปของกระบวนการทางสังคมวัฒนธรรมเพื่อเป็นการระลึก

ถึงความสูญเสียที่เกิดขึ้นและเป็นอนุสรณ์เตือนใจให้ผู้คนในสังคมร่วมกันป้องกันมิให้ความรุนแรงดังเช่นในอดีตหวนคืนกลับมาอีก ยกตัวอย่างที่ชัดเจนกรณีของชิลีที่ประธานาธิบดีหญิงมิเชล บาชาเลท เกรีย (Michelle Bachelet Jeria) เป็นผู้สร้างพิพิธภัณฑ์แห่งความทรงจำเพื่อต่อต้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนไว้เป็นอนุสรณ์มิให้เกิดเหตุการณ์ลักษณะนี้ขึ้นอีก หรือกรณีของวันดาที่มีการสร้างอนุสรณ์สถานหลายแห่งทั่วประเทศ เช่นการนำกระดูกผู้เสียชีวิตไปจัดวางไว้ตามที่เกิดเหตุสำคัญ ตลอดจนการทำพิธีศพร่วมกันอย่างเป็นทางการและประกาศวันหยุดแห่งชาติเพื่อระลึกถึงความสูญเสียจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ครั้งประวัติศาสตร์ เป็นต้น

๔) การเปิดพื้นที่ให้เล่าเรื่องราวและประสบการณ์ส่วนตัวของผู้ได้รับผลกระทบเพื่อระบายความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ ซึ่งถือเป็นรูปแบบการเยียวยาที่ทรงพลังในโมร็อกโก โดยคณะกรรมการความเที่ยงธรรมและความปรองดอง (Equity and Reconciliation Commission) ได้เปิดรับฟังความรู้สึกของผู้

ได้รับผลกระทบผ่านสื่อมวลชน ทำให้สังคมได้รู้กันโดยทั่วไปซึ่งคล้ายกับการบำบัดเยียวยาร่วมกัน(Collective Therapy)

๕) การขอโทษโดยผู้นำรัฐบาลต่อผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดกฎหมายของฝ่ายรัฐ ซึ่งหากทำอย่างจริงจังด้วยความรู้สึกที่สำนึกผิดอย่างแท้จริงจะเป็นการเยียวยาความรู้สึกที่มีพลังในการเปลี่ยนแปลง ดังกรณีของไอร์แลนด์เหนือที่นายกรัฐมนตรีเดวิด คาเมรอน (David Cameron) ของอังกฤษได้ออกมาขอโทษชาวไอริชคาทอลิกอย่างเป็นทางการจากเหตุการณ์ ‘อาถืตย์เลือด’ ผ่านสื่อมวลชนเมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๔ หลังจากที่เหตุการณ์ผ่านไปแล้ว ๓๕ ปี เมื่อคณะทำงานแสวงหาความจริงต่อเหตุการณ์ได้สรุปผลรายงานต่อสาธารณะว่าการเสียชีวิตของกลุ่มผู้ชุมนุมเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งสังคมโดยรวมก็ให้อภัยและพร้อมที่จะเดินหน้าก้าวข้ามบาดแผลนั้นได้โดยไม่มีกรเรียกร้องให้นำตัวผู้เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดดังกล่าวมาลงโทษ เช่นเดียวกับกรณีของชิลีที่ประธานาธิบดีและผู้นำกองทัพได้ออกมาขอโทษผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยรัฐบาลและกองทัพในอดีตผ่านโทรทัศน์อย่างเป็นทางการ

ตาราง ๓-๖ การชดเชยและเยียวยา

กรณีศึกษา	การชดเชยและเยียวยา
เกาหลีใต้	ออกกฎหมาย The ๒๐๐๐ Act for Restoring the Honor of Democratization Movement Involvers and Providing Compensation for Them หรือที่เรียกว่ากฎหมายประชาธิปไตยผ่านการเรียกร้องโดยองค์กร The Korean Association of Bereaved Families for Democracy
แอฟริกาใต้	ตั้งคณะกรรมการฟื้นฟูเยียวยาและส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคม (Committee on Reparation and Rehabilitation)

อินโดนีเซีย (อาเจะห์)	ตั้งองค์กรส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคมแห่งอาเจะห์ (Aceh Reintegration Authority) โดยเยียวยาทั้งอดีต GAM กลุ่มต่อต้าน GAM และประชาชนทั่วไปที่ได้รับผลกระทบจากความสูญเสียที่พิสูจน์ให้เห็นได้
สหราชอาณาจักร (ไอร์แลนด์เหนือ)	๑. มีการชดเชยเยียวยาทั้งในรูปของตัวเงินและโครงการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้แก่ประชาชนทั่วไปที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ เจ้าหน้าที่รัฐ และอดีตสมาชิกกลุ่มกองกำลังของทั้งสองฝ่ายตามลำดับ ๒. รัฐบาลได้ออกมาขอโทษชาวไอริชคาทอลิกอย่างเป็นทางการต่อเหตุการณ์อาทิตย์เลือด(Bloody Sunday) ซึ่งสังคมโดยรวมก็ให้อภัยและไม่มีการนำตัวผู้เกี่ยวข้องมาลงโทษ
รวันดา	๑. ไม่มีการจ่ายค่าชดเชยเยียวยาแก่ผู้เสียหายเนื่องจากรัฐบาลขาดงบประมาณ ๒. มีการเยียวยาผู้เสียหายโดยการให้ผู้กระทำผิดที่เป็นพลเรือนทำงานชดเชยแทนตามที่ศาลกษัตริย์กำหนด ๓. สร้างกระบวนการทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นการระลึกถึงความสูญเสียจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และป้องกันไม่ให้ความรุนแรงหวนคืนมาอีก อาทิ พิพิธภัณฑสถานอนุสรณ์สถาน การประกาศวันหยุดแห่งชาติ หรือการทำพิธีศพร่วมกันอย่างเป็นทางการ เป็นต้น
ชิลี	๑. มีการจ่ายค่าชดเชยและมีมาตรการเยียวยาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตแก่ญาติของผู้สูญหายหรือเสียชีวิต และผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน ๒. ประธานาธิบดีและกองทัพได้ออกมาขอโทษผู้ได้รับผลกระทบผ่านโทรทัศน์ในนามรัฐบาลอย่างเป็นทางการ ๓. มีการเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งความทรงจำเพื่อต่อต้านการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยประธานาธิบดีหญิงมิเชลเพื่อเป็นอนุสรณ์มิให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอีก
โคลอมเบีย	มีกฎหมายรองรับการชดเชยและเยียวยาผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากคดีที่เกิดจากการต่อสู้ระหว่างกลุ่มกองกำลังกับรัฐบาล และระหว่างกลุ่มกองกำลังด้วยกันเอง
โมร็อกโก	ตั้งคณะกรรมการความเที่ยงธรรมและความปรองดอง (Equity and Reconciliation Commission) เพื่อทำหน้าที่ต่อจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในการค้นหาความจริง รับฟังความรู้สึกของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์และพิจารณาค่าชดเชย
โบลิเวีย	-
เยอรมนี	มีการให้เงินชดเชยผู้ต้องขังที่ถูกตัดสินอย่างไม่เป็นธรรมตามกระบวนการยุติธรรมปกติ

๓.๓ การเปลี่ยนแปลง

เมื่อกระบวนการปรองดองเกิดขึ้นผ่านการพูดคุยเจรจาจนบรรลุข้อตกลงทางการเมือง การแก้ไขกฎหมายหรือการตั้งองค์กรเพื่อดำเนินการปรองดอง ตลอดจนการชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความรุนแรงแล้ว สังคมย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางบวกทั้งในแง่ของโครงสร้างทางสังคมและทัศนคติของผู้คนในสังคมโดยรวม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวย่อมมุ่งที่จะตอบสนองต่อเหตุแห่งความขัดแย้งแปรเปลี่ยนความขัดแย้งให้ก่อเกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ร่วมกัน

๓.๓.๑ ปฏิรูปโครงสร้าง สร้างหลักประกันความเป็นธรรม

จากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงประการหนึ่งที่จะต้องเกิดขึ้นทั้งระหว่างกระบวนการปรองดองและภายหลังจากการบรรลุข้อตกลงเพื่อนำสิ่งที่ตกลงกันไปสู่การปฏิบัติก็คือ **การปฏิรูปเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างทางการบริหารปกครอง เศรษฐกิจ หรือสังคมวัฒนธรรม รวมถึงนโยบายต่างๆของรัฐบาลเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม**

ในกรณีความขัดแย้งที่มีความเกี่ยวเนื่องชัดเจนกับประเด็นการจัดสรรอำนาจทางการเมืองระหว่างกลุ่มคนที่มีความเชื่อและอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่แตกต่างกันดังเช่นในกรณีของไอร์แลนด์เหนือและอาเจห์ นั้น สิ่งที่ คู่ขัดแย้งเห็นร่วมกัน คือการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารปกครองเพื่อให้คนในพื้นที่สามารถดูแลจัดการกิจการท้องถิ่นของตนได้มากขึ้น ในลักษณะที่สอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่น โดยในกรณีของไอร์แลนด์เหนือ จะเป็นการออกแบบโครงสร้างทางการเมืองท้องถิ่นตามหลักการแบ่งอำนาจ (Power Sharing) ที่คณะผู้บริหารจะประกอบไปด้วยพรรคการเมืองหลักทั้งสองขั้ว ในขณะที่กรณีของอาเจห์และโบลิเวียก็จะเป็นปรับโครงสร้างทางการเมืองท้องถิ่นในรูปของเขตปกครองพิเศษที่ให้อำนาจประชาชนในการปกครองตนเอง

นอกจากการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารปกครองท้องถิ่นของสามประเทศดังกล่าวแล้ว ในกรณีของโคลอมเบีย โมร็อกโก ซิเลีย เกาหลีใต้ และโบลิเวียก็มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญของประเทศและการปฏิรูปการเมืองระดับชาติให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยในส่วนของเกาหลีใต้ได้มีการปฏิรูปศาลรัฐธรรมนูญให้มีความเป็นอิสระและยึดผลประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้งมากขึ้น ส่วนกรณีของแอฟริกาใต้ก็มีการปฏิรูปกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมต่างๆซึ่งก่อให้เกิดการกีดกันทางสีผิวและความไม่เท่าเทียมในทางการเมืองการกระจายรายได้ และการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งก็คล้ายคลึงกับกรณีของโบลิเวียที่มีการปฏิรูปกฎหมายให้มีความเป็นธรรมมากขึ้นในด้านการจัดสรรที่ดินทำกินซึ่งเคยเป็นเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นเช่นเดียวกัน

ไม่เพียงแต่โครงสร้างทางการเมืองเท่านั้นที่มีการปฏิรูป หากแต่โครงสร้างองค์กรที่มีส่วนสำคัญต่อการดำรงอยู่ของความไม่เป็นธรรมในสังคมก็ต้องมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน ดังกรณีองค์กรตำรวจในไอร์แลนด์เหนือที่ถูกมองว่ามีการปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะเลือกปฏิบัติต่อชาว

ไอริชคาทอลิกในพื้นที่ โดยภายหลังจากการบรรลุข้อตกลงสันติภาพก็ได้มีการปฏิรูปองค์กรตำรวจไอร์แลนด์เหนือครั้งใหญ่ในทุกมิติ ไม่เว้นแม้กระทั่งเครื่องแบบและชื่อองค์กร หรืออีกกรณีตัวอย่างหนึ่งของชิลีซึ่งนับว่าเกี่ยวข้องกับโครงสร้างในแง่ของวัฒนธรรมคือ การที่รัฐบาลพลเรือนประกาศยกเลิกวันชาติที่เดิมถือเป็นวันที่ผู้นำทหารปิโนเชต์ทำรัฐประหาร รวมถึงกรณีของโบลิเวียที่ประกาศยกเลิกการกำหนดศาสนาประจำชาติเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายในสังคม

ทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าการปฏิรูปโครงสร้างจะมีแง่มุมที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ขึ้นอยู่กับว่าเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงในแต่ละกรณีนั้นคืออะไร เกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างไร และจำเป็นจะต้องปฏิรูปองค์กรหรือโครงสร้างใดบ้างเพื่อแก้ไขเหตุดังกล่าว

ตาราง ๓-๗ การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง

กรณีศึกษา	การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง
เกาหลีใต้	ศาลรัฐธรรมนูญมีความเป็นอิสระและยึดประโยชน์ประชาชนเป็นที่ตั้ง
แอฟริกาใต้	ยกเลิกกฎหมายและนโยบายต่างๆที่ไม่เป็นธรรมและก่อให้เกิดการกีดกันสีผิว ตลอดจนความแตกต่างในการกระจายรายได้และการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ
อินโดนีเซีย (อาเจห์)	๑. เกิดเขตปกครองพิเศษอาเจห์โดยกำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมาจากการเลือกตั้งโดยตรงและได้ส่วนแบ่งรายได้จากทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นร้อยละ ๗๐ ๒. สามารถตั้งพรรคการเมืองเฉพาะของท้องถิ่นได้ ๓. มีการตั้งศาลสิทธิมนุษยชน หากแต่มีอำนาจตัดสินคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นหลังข้อตกลงเท่านั้น
สหราชอาณาจักร (ไอร์แลนด์เหนือ)	๑. มีคณะผู้บริหารท้องถิ่นตามหลักการแบ่งอำนาจ (Power Sharing) ที่ประกอบไปด้วยพรรคการเมืองหลักสองขั้ว ๒. มีการปฏิรูปองค์กรตำรวจทั้งระบบให้มีความเป็นกลางมากขึ้น ๓. มีการแก้ไขนโยบายทางการศึกษา การจ้างงาน และการจัดสรรที่อยู่อาศัยที่เลือกปฏิบัติต่อชาวไอริชคาทอลิกให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น พร้อมทั้งตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน และคณะกรรมการเพื่อความเสมอภาค โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างความเป็นธรรมในสังคม
รวันดา	ตั้งคณะกรรมการปรองดองและเอกภาพแห่งชาติ (National Unity and Reconciliation Commission, NURC) โดยรัฐบาลเพื่อลดความเกลียดชังและ

	สร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันให้เกิดเอกภาพแห่งชาติในฐานะชาววันดาด้วยกันที่ไม่เขาแบ่งเราอีก
ชิลี	๑. มีการปฏิรูปกฎหมายและการเมืองให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น อาทิ การตั้งผู้ตรวจการแผ่นดินด้านสิทธิมนุษยชน หรือการปรับให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้ง ซึ่งแต่เดิมมาจากการแต่งตั้ง ๒. ยกเลิกวันชาติซึ่งถือเป็นวันรัฐประหารโดยนายพลปิโนเชต์
โคลอมเบีย	๑. เริ่มแรกมีข้อตกลงสันติภาพ (Santa Fe de Ralito Agreement) ระหว่างรัฐบาลและกลุ่มกองกำลัง ๒. มีการออกพระราชบัญญัติเกี่ยวกับ “Alternative Criminal Sentence” ขึ้นปี ๒๐๐๓ และพรบ.ฉบับนี้ก็เป็นก้าวแรกในการกำเนิดกฎหมาย Justice and Peace Law ปี ๒๐๐๕ ๓. มีการปฏิรูปกฎหมายโดยใช้หลักความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านเป็นแนวทางการปฏิรูปกฎหมายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม
โมร็อกโก	๑. มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่จำกัดอำนาจและบทบาททางการเมืองของพระมหากษัตริย์ ๒. ยอมรับให้ผู้ชนะการเลือกตั้งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ๓. มีการลดโทษกฎหมายสำหรับความผิดฐานหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ
โบลิเวีย	๑. มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมมากขึ้น โดยการกระจายรายได้ทรัพยากรธรรมชาติ การปฏิรูปที่ดิน ยกเลิกการกำหนดศาสนาประจำชาติ และการตั้งเขตปกครองพิเศษในหลายระดับ ๒. แปรรูปบริษัทจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นของรัฐ
เยอรมนี	ฟื้นฟูพัฒนาประเทศทางเศรษฐกิจและสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของโครงสร้างพื้นฐานและการพัฒนาศึกษาในส่วนของฝั่งตะวันออกเพื่อให้เกิดความทัดเทียมกับฝั่งตะวันตก

๓.๓.๒ เกิดค่านิยมร่วมในสังคม ป้องกันการหวนคืนของความรุนแรง

จากความแตกแยกรุนแรง ผู้คนในสังคมต่างได้เดินทางผ่านความทรงจำที่เจ็บปวด ประสบกับความสูญเสียทั้งทางกายภาพและความรู้สึก กระทั่งมาถึงช่วงเวลาของการริเริ่มทำงานแก้ไขปัญหาและสร้างความปรองดองร่วมกัน จนสามารถบรรลุข้อตกลงทางการเมืองและเดินทางสู่การเปลี่ยนแปลงพัฒนาสังคมการเมืองบนพื้นฐานของความเห็นพ้องและการยอมรับให้เกียรติกัน

การที่ผู้คนในสังคมได้ผ่านการเดินทางและประสบการณ์ดังกล่าวร่วมกันนี้ ได้ก่อเกิดทัศนคติมุมมองที่ให้คุณค่าต่อบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน ซึ่งจะเป็พื้นฐานความคิดความเชื่อที่จะป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งในประเด็นเดิมขึ้นอีก หรือสิ่งทีสำคัญไ้กว่านั้นคือหากมีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็จะไม่ขยายตัวไปสู่ความรุนแรงดังเช่นในอดีตอีก ทัศนคติหรือค่านิยมเหล่านี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้สังคมนั้นๆเติบโตไปอีกก้าวหนึ่งกรณีศึกษาทั้ง ๑๐ ประเทศได้สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติหรือค่านิยมหนึ่งทีสำคัญซึ่งสังคมได้เรียนรู้และจดจำร่วมกัน คือ การตระหนักว่าความรุนแรงไม่สามารถใช้แก้ไขความขัดแย้งหรือให้ได้มาซึ่งสิ่งทีต้องการได้ เนื่องจากความรุนแรงมักจะผลิตซ้ำความรุนแรง เมื่อเป็นเช่นนี้ การทีจะออกจาก ‘กับดัก’ ของความขัดแย้งรุนแรงได้คือการหันหน้าเข้ามาพูดคุยเจรจาเพื่อหาทางออกทีฝ่ายต่างๆยอมรับได้ และมุ่งมั่นทำงานร่วมกันเพื่อไปสู่ทางออกดังกล่าวด้วยความทีตระหนักแล้วว่าไม่อาจทีจะละเลยหรือเพิกเฉยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้หากต้องการทีจะให้เป้าหมายของตนเองประสบผลสำเร็จและนำไปสู่ความปรองดองทียั่งยืน

การเปิดพื้นที่ให้กลุ่มต่างๆแสดงออกและรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน เช่นกรณีโบลิเวียอาแจห์ และไอร์แลนด์เหนือ การขยายสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในประเทศ เช่นกรณีเกาหลีใต้ โมร็อกโก และแอฟริกาใต้ การเคารพสิทธิมนุษยชนและความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เช่นกรณีชิลี การยอมรับในความแตกต่างหลากหลายของผู้คนในสังคมอย่างจริงจัง ตลอดจนความสามารถในการอยู่ร่วมกันโดยไม่ทำร้ายทำลายกันแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันเพียงใด เช่นกรณีรวันดาและไอร์แลนด์เหนือ ทัศนคติมุมมองเหล่านี้ถือเป็นคุณค่าสำคัญของความเป็นประชาธิปไตยและเป็นภาพอนาคตทีสมาชิกในสังคมมีส่วนร่วม ทั้งนี้ก็เพื่อมิให้ความรุนแรงทีมีแต่ความสูญเสียย้อนคืนกลับมาทำลายสังคมดังเช่นในอดีตอีก และขับเคลื่อนเดินทางไปสู่สังคมสันติสุข

ตาราง ๓-๘ การเปลี่ยนแปลงเชิงทัศนคติ

กรณีศึกษา	การเปลี่ยนแปลงเชิงทัศนคติ
เกาหลีใต้	๑. ผู้นำทหารให้คำมั่นว่ากรรัฐประหารจะไม่เกิดขึ้นอีกต่อไป ๒. ประชาชนตระหนักว่าประชาธิปไตยเป็นเรื่องสำคัญและต้องร่วมกันรักษาไว้ ในขณะที่เดียวกันก็ มองว่าการทุจริตคอร์รัปชันเป็นสิ่งที่รับไม่ได้ในสังคม ๓. มีความพึงพอใจทีผู้เกี่ยวข้องกับการกระทำความคิดได้รับการลงโทษ
แอฟริกาใต้	มองเห็นภาพในอนาคตของประเทศตนร่วมกัน
อินโดนีเซีย (อาแจห์)	๑. เกิดความตระหนักว่าไม่มีประโยชน์อะไรทีจะเอาชนะกันท่ามกลางความสูญเสียทีเกินกว่าสังคมจะรับได้ ๒. เกิดความเห็นร่วมกันว่าความรุนแรงไม่อาจนำมาซึ่งทางออกต่อปัญหา
สหราชอาณาจักร	๑. ยอมรับร่วมกันว่าความรุนแรงไม่อาจนำมาซึ่งทางออกต่อปัญหา และตกลงที

อาณาจักร (ไอร์แลนด์เหนือ)	จะใช้กระบวนการประชาธิปไตยเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจข้อขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับอนาคตของไอร์แลนด์เหนือ ๒. เกิดความตระหนักว่าแม้จะคิดไม่เหมือนกันและยังคงมีเป้าหมายที่ขัดแย้งกัน เช่นเดิมแต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ภายใต้กติกาที่ตกลงร่วมกัน
รวันดา	มีความพยายามในการส่งเสริมทัศนคติของการมีอัตลักษณ์ร่วมในความเป็นชาวรวันดา ไม่แบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ดังเช่นในอดีตอีก
ชิลี	เกิดความรักและหวงแหนในความเป็นประชาธิปไตย ตลอดจนการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิมนุษยชนมากขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้เหตุการณ์เลวร้ายในอดีตหวนคืนมาอีก
โคลอมเบีย	๑. มุมมองของรัฐเปลี่ยนจากที่ต้องควบคุมกองกำลังติดอาวุธต่างๆ ภายมาเป็น การหาวิธีการเพื่อให้กลุ่มต่างๆ เข้ามาสู่กระบวนการเจรจากับรัฐบาลโดยสันติวิธี ๒. ภาคประชาชนมีการเคลื่อนไหวเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกระทำเรียกว่า Victims' Movement
โมร็อกโก	สังคมรับรู้เรื่องราวการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากเหตุการณ์ทางการเมืองอย่างเปิดเผยและกลายเป็นความทรงจำร่วมกันของสังคม
โบลิเวีย	ยอมรับในความแตกต่างหลากหลายของสังคม
เยอรมนี	มีความพยายามในการสร้างสมดุลระหว่างแนวคิดความเท่าเทียมกันทางสังคม (Equity) ที่ยึดถือ ในฝั่งตะวันออกกับแนวคิดเสรีนิยม (Freedom) ที่ยึดถือในฝั่งตะวันตก

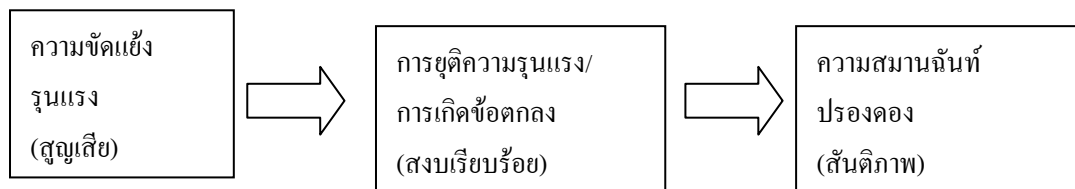
๓.๔ ผู้ความสำเร็จ

กระบวนการสร้างความปรองดองในชาติของทั้ง ๑๐ ประเทศ นับว่าประสบความสำเร็จในแง่ที่ผู้ขัดแย้งต่างๆ สามารถทำงานร่วมกันในการทำให้ความรุนแรงบรรเทาและ/หรือยุติลงได้ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ทำให้ผู้คนในสังคมรู้สึกว่ามีความเป็นธรรมมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมาโดยปราศจากเงื่อนไขที่จะทำให้ความรุนแรงย้อนคืนกลับมาอีกครั้ง

จากการศึกษาความสำเร็จของกรณีศึกษาเหล่านี้ สามารถสรุปบทเรียนในแง่ของแนวทางการสร้างความปรองดองในชาติได้ตามภาพ ๓-๑

ปัจจัย ๑: เจตจำนงทางการเมืองและความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม

ความเป็นพลวัต

ด้วยความเห็นพ้องจากฝ่ายต่างๆในระดับที่เพียงพอต่อการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

<p>ปัจจัย ๒ สร้างบรรยากาศ/เปิดพื้นที่ทางการเมือง</p> <p>ปัจจัย ๓: พุคคยทุกฝ่ายด้วยกระบวนการอันเป็นที่ยอมรับ</p> <p><i>กระบวนการ</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - พุคคยเสวนา (Dialogue) (เตรียมความพร้อม/หาจุดร่วม/ตกลงที่จะคุย) - ไกล่เกลี่ย (Mediation) - เเจรจา (Negotiation) <p><i>กระบวนการ</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - แสวงหาความจริง รับผิดจากการกระทำ ลงโทษ/ให้อภัย - พุคคยแลกเปลี่ยนเพื่อปรับความสัมพันธ์ระหว่างกัน - พุคคยแลกเปลี่ยนเพื่อปรับ โครงสร้างต่างๆที่เกี่ยวข้อง <p><i>بنوانคิด: ความรุนแรงไม่อาจนำมาซึ่งเป้าหมายและทางออกที่ยั่งยืน</i></p> <p><i>بنوانคิด: ความยุติธรรมเปลี่ยนผ่านและการอยู่ร่วมกัน</i></p> <p><i>บนความต่าง</i></p>

<p>๑. ความรู้สึกว่ามีไม่ได้รับการเป็นธรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม</p> <p>๒. การจัดสรรอำนาจทางการเมืองและ/หรือทรัพยากร</p> <p>๓. ความเชื่อที่แตกต่างต่อรูปแบบการปกครองของประเทศ</p> <p>๔. ความเชื่อที่แตกต่างต่ออำนาจปกครองเหนือดินแดน</p>	<p>ขัดแย้ง</p> <p>๑. มีกระบวนการพุดคย เเจรจาเพื่อหาทางออกต่อความขัดแย้งที่กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียต่างๆเข้ามามีบทบาท</p> <p>๒. มีข้อตกลงร่วมกันในการแก้ไขเหตุความขัดแย้งหรือบริหารความเห็นต่างมิให้กลายเป็นความรุนแรง</p> <p>๓. มีความพยายามในการปฏิบัติตามข้อตกลง</p> <p>๔. มีภาพสังคมอนาคตร่วมกัน (Shared Future)</p>	<p>การสร้างความยุติธรรมในสังคม</p> <p>๑. มีกระบวนการ/กลไกแสวงหาความจริงที่รับฟังความคิดเห็นและความรู้สึกของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย</p> <p>๒. มีวิธีการที่ทำให้ทุกฝ่ายรู้สึกพอใจว่าได้รับความเป็นธรรมมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้</p> <p>๓. มีการรับรู้ รับผิด ให้อภัย ลงโทษ หรือผสมผสาน</p> <p>๔. มีกระบวนการชดเชยเยียวยาความรู้สึกและจัดการกับความทรงจำเพื่อป้องกันการเกิดซ้ำในอนาคต</p>	<p>แตกต่าง</p> <p>๑. มีการจัดตั้ง/ปฏิรูปโครงสร้าง/กลไกเพื่อสร้างหลักประกันความเป็นธรรม</p> <p>๒. มีกระบวนการ/กิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของความเป็นศัตรูความเกลียดชังและสร้างความเข้าใจระหว่างกัน ตลอดจนความสัมพันธ์เชิงบวก/พื้นที่ความไว้วางใจต่อกันของกลุ่มต่างๆในสังคม</p> <p>๓. มีการฟื้นฟูสภาพสังคม เศรษฐกิจเพื่อป้องกันความรุนแรงย้อนกลับ</p> <p>๔. มีค่านิยมร่วมที่จะป้องกันความรุนแรง</p>
---	---	---	--

ปัจจัย ๔: เหตุแห่งความขัดแย้งได้รับการจัดการภายใต้กลไกที่ชอบธรรม

ช่วงแก้ไข

ความรุนแรงลดลง/ยุติ

ปัจจัย ๕: มีคำอธิบายเหตุการณ์ ขอมรับผิด ให้อภัย

ช่วงเยียวยาฟื้นฟู - ป้องกัน

ในส่วนของปรากฏการณ์ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ช่วงหลักด้วยกัน คือ ๑) ช่วงความขัดแย้งรุนแรง ๒) ช่วงการยุติความรุนแรง/การเกิดข้อตกลง และ ๓) ช่วงการสร้างความปลอดภัยโดยในความเป็นจริงแล้ว ปรากฏการณ์ทั้งสามช่วงดังกล่าวมีความเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่ง และไม่ได้มีลักษณะเป็นเส้นตรง (Non-linear) กล่าวคือ มิได้หมายความว่าเมื่อเกิดข้อตกลงทางการเมืองขึ้นแล้ว ความรุนแรงจะไม่กลับมาเกิดขึ้นอีก หรือในบางช่วงของสถานการณ์อาจจะคล้ายกับว่าความสงบเรียบร้อยได้เกิดขึ้นแล้ว แต่ความรุนแรงก็อาจจะหวนกลับคืนได้อีกขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยต่างๆ

ด้วยเหตุนี้ กระบวนการสร้างความปลอดภัยจึงมีความเปราะบางซึ่งต้องอาศัยเวลาและความอดทนจากทุกฝ่าย เป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องทั้งในส่วนของความยุติธรรม/การหาข้อตกลง ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่าความรุนแรงไม่อาจนำมาซึ่งเป้าหมายและทางออกที่ยั่งยืน และในส่วนของกระบวนการสร้างความปลอดภัยในสังคม ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดของความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านและการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่าง

กระบวนการดังกล่าวจะครอบคลุมวิธีการทั้งการพูดคุยเสวนา (Dialogue) ทั้งภายในและระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ ในสังคม การไกล่เกลี่ยที่มีฝ่ายที่สามเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนให้เกิดการหาทางออกร่วมกัน (Mediation) การเจรจา (Negotiation) ระหว่างคู่ขัดแย้งที่มีอำนาจโดยตรงในการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงทิศทางของความขัดแย้ง ตลอดจนการจัดการกับความจริงและการสร้างความยุติธรรมจากในสังคมหลังความแตกแยกรุนแรงไปสู่สังคมที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ซึ่งประกอบไปด้วยการค้นหาความจริง การให้อภัย การลงโทษผู้กระทำความผิด การเยียวยา ชดเชยผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง และการปฏิรูปองค์กรหรือกลไกที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเป็นธรรมและสมานฉันท์ในสังคม

โดยทั้งหมดนี้จะดำเนินไปเพื่อยุติความรุนแรง ลดความเกลียดชังแตกแยก สร้างความไว้วางใจและฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งกันรุนแรง และนำไปสู่สังคมปลอดภัยที่ผู้คนซึ่งมีความแตกต่างไม่ว่าจะเป็นทางความคิดความเชื่อ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม หรือสถานะทางสังคมเศรษฐกิจ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ (Coexistence) ในแง่ที่สามารถจะจัดการกับความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นปกติธรรมดาของสังคมโดยไม่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงระหว่างกัน

การจะสร้างสังคมปลอดภัยหลังความขัดแย้งรุนแรงได้นั้น สังคมจะต้องมีความเข้าใจร่วมกันว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้น มีสาเหตุมาจากอะไร โดยจากกรณีของ ๑๐ ประเทศ สามารถประมวลเหตุแห่งความขัดแย้งได้ว่าเกิดจาก ๑) ความรู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมทางการเมือง

เศรษฐกิจ และ/หรือสังคมวัฒนธรรม๒) การจัดสรรอำนาจทางการเมืองและ/หรือทรัพยากรในสังคมที่ขาดสมดุล ๓) ความเชื่อที่แตกต่างต่อรูปแบบการปกครองของประเทศ ๔) ความเชื่อที่แตกต่างต่ออำนาจปกครองเหนือดินแดน

การที่จะแก้ไขเหตุแห่งความขัดแย้ง หรือหากความขัดแย้งยังคงดำรงอยู่ก็จะต้องเรียนรู้ที่จะอยู่กับความขัดแย้งดังกล่าวโดยไม่ให้ความเห็นต่างนำไปสู่การใช้ความรุนแรงต่อกันนั้น จะต้องมีการบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากกลุ่มพลังต่างๆที่เกี่ยวข้องในสังคมเพื่อหาทางออกต่อความขัดแย้ง มีข้อตกลงร่วมกันในการที่จะแก้ไขเหตุแห่งความขัดแย้งหรือบริหารความขัดแย้งมิให้ขยายตัวเป็นความรุนแรง ซึ่ง ข้อตกลงดังกล่าวจะทำให้สังคมมองเห็นภาพอนาคตร่วมกัน (Shared Future) ทั้งนี้ เมื่อมีข้อตกลงร่วมกันแล้วก็ต้องมีความพยายามในการปฏิบัติตามข้อตกลงนั้นๆด้วย

อย่างไรก็ตาม กระบวนการแก้ไขความขัดแย้งและยุติความรุนแรงโดยการเกิดข้อตกลงร่วมกันนั้นยังไม่เพียงพอต่อการสร้างความสมานฉันท์ปรองดองในสังคม กรณีศึกษาจากต่างประเทศได้สะท้อนให้เห็นว่า สังคมที่ผ่านความขัดแย้งแตกแยก ผ่านความสูญเสียทางชีวิตและจิตใจระหว่างผู้คนในสังคมที่มีการแบ่งขั้วแบ่งฝ่ายอย่างชัดเจน มีทัศนคติที่เป็นศัตรูต่อกัน และตอบโต้ทำร้ายกันอย่างรุนแรงนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการจัดการกับความจริงและการสร้างความยุติธรรมในสังคมด้วย อันเป็นความพยายามในการให้คำอธิบายต่อเหตุการณ์ที่กระทบต่อความรู้สึกของประชาชน สังคมได้ร่วมกันรับรู้และรับทราบในสิ่งที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้ผู้คนในสังคมได้เรียนรู้ประสบการณ์ความเจ็บปวดในอดีต เกิดความทรงจำร่วมกันที่จะป้องกันการเกิดซ้ำของเหตุการณ์ในอนาคต และเดินหน้าร่วมกันต่อไปได้

ท้ายที่สุดแล้ว หากต้องการที่จะป้องกันมิให้ความรุนแรงกลับคืนมาอีกโดยให้ความปรองดองที่เกิดขึ้นเป็นไปอย่างยั่งยืนนั้น จะต้องมีการปรับหรือสร้างสภาวะแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ด้วยการปฏิรูปโครงสร้างหรือกลไกที่เกี่ยวข้องกับการเอื้อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม ทั้งนี้ จะเป็นโครงสร้างหรือกลไกใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับเหตุแห่งความขัดแย้งซึ่งแตกต่างกันไปตามแต่ละกรณี

อนึ่ง บทเรียนจากกรณีศึกษา ๑๐ ประเทศ ได้ชี้ให้เห็นว่า แนวทางการสร้างความปรองดองในชาติจะประสบความสำเร็จได้ด้วยปัจจัยอย่างน้อย ๕ ประการ คือ ๑) เจตจำนงทางการเมืองของผู้มีอำนาจตัดสินใจในสังคมที่จะสร้างความปรองดองในชาติและความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในการผลักดันขับเคลื่อนแนวทางการสร้างความปรองดอง ๒) การสร้างบรรยากาศและพื้นที่ที่ทำให้ทุกฝ่ายเห็นถึงความเป็นไปได้ในการหาทางออกร่วมกัน ๓) การพูดคุยเจรจาทุกฝ่ายด้วยกระบวนการซึ่งเป็นที่ยอมรับของกลุ่มพลังต่างๆในสังคม ๔) เหตุแห่งความขัดแย้งได้รับการแก้ไขหรือจัดการภายใต้กลไกที่ชอบธรรมอันนำไปสู่การมองเห็นภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน และ ๕) การมีคำอธิบายต่อ

เหตุการณ์ที่กระทบความรู้สึกของสังคม การยอมรับการกระทำผิดอย่างจริงจัง และการให้อภัยต่อกัน และกัน

อนึ่ง ปัจจัยแห่งความสำเร็จทั้ง ๕ ประการนี้ มิได้จัดเรียงตามลำดับความสำคัญเนื่องจากทุกข้อล้วนแล้วแต่มิให้น้ำหนักความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน หากแต่เป็นการจัดเรียงที่สะท้อนให้เห็นถึงเค้าร่างของลำดับขั้นตอนที่ให้นำพาประเทศชาติไปสู่การปรองดอง

๓.๔.๑ เจตจำนงทางการเมืองของผู้นำรัฐบาลและความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในการผลักดันขับเคลื่อนการสร้างปรองดอง

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการสร้างปรองดองในชาติที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากกรณีศึกษาต่างประเทศ คือเจตจำนงทางการเมืองของผู้นำรัฐบาลที่จะมุ่งมั่นในการริเริ่มและขับเคลื่อนกระบวนการสร้างปรองดองอย่างต่อเนื่องด้วยความจริงจังและจริงใจ เจตจำนงทางการเมืองนี้มีความสำคัญเพราะจะเป็นแรงขับเคลื่อนผลักดันให้กระบวนการสามารถดำเนินไปได้ ผู้นำประเทศอย่างประธานาธิบดีเฟรเดอริก เดอ เคลิร์ก (Frederik de Klerk) ประธานาธิบดีเนลสัน แมนเดลา (Nelson Mandela) ของแอฟริกาใต้ ประธานาธิบดีซูซิโล บัมบัง ยูโดโยโน (Susilo Bambang Yudhoyono) ของ อินโดนีเซีย นายกรัฐมนตรีโทนี่ แบลร์ (Tony Blair) ของอังกฤษ สมเด็จพระราชาธิบดีโมฮัมเหม็ดที่ ๖ (King Mo-hammed VI) ของโมร็อกโก ประธานาธิบดีพาทริซิโอ อัลวิน (Patricio Aylwin) ของชิลี หรือ นายกรัฐมนตรีเฮลมุท โคห์ล (Helmut Kohl) ของเยอรมนี นับว่าเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของความกล้าหาญและความมุ่งมั่นตั้งใจจริงที่จะแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งรุนแรงเพื่อสร้างปรองดองในชาติ หากมีอุปสรรคติดขัดใดๆไม่ว่าจะเป็นในแง่ของตัวบทกฎหมายหรือกลุ่มบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับกระบวนการปรองดอง ผู้นำเหล่านี้ก็ได้ดำเนินการแก้ไขอย่างจริงจังเพื่อให้กระบวนการสามารถตีหน้าต่อไปได้

นอกจากเจตจำนงทางการเมืองของผู้นำรัฐบาลแล้ว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนและสร้างฐานมวลชนสนับสนุนการสร้างปรองดอง ดังเช่นกรณีของอาเซอร์ไบจานที่ภาคประชาสังคมมีบทบาทสูงทั้งในแง่ของการเชื่อมประสานให้เกิดการพูดคุยระหว่างคู่ขัดแย้ง การแสดงพลังมวลชนที่เคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชนในรูปของภาคีเครือข่ายประชาสังคมหลายองค์กร รวมถึงความพยายามในการค้นหาความจริงจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ หรือในกรณีของโคลอมเบียที่ภาคประชาสังคมรวมตัวกันกดดันเรียกร้องให้ทุกฝ่ายหยุดใช้ความรุนแรงและเข้าสู่กระบวนการเจรจาเพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในประเทศ

เมื่อเจตจำนงทางการเมืองของผู้นำประเทศระดับบนได้ประสานเข้ากับความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมที่มีบทบาทการทำงานอยู่ในระดับกลางและฐานรากของสังคม กระบวนการสร้างปรองดองในชาติที่ต้องการพลังความร่วมมือจากผู้นำของทุกฝ่ายรวมถึงฐานมวลชนในวงกว้างจึงประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืนและเป็นที่ยอมรับของประชาชนทุกกลุ่มในสังคม

๓.๔.๒ เปิดพื้นที่ทางการเมืองเพื่อสร้างบรรยากาศให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการหาทางออกร่วมกัน

ความรุนแรงถูกใช้เพื่อ ‘ส่งเสียง’ และให้ได้มาซึ่งเป้าหมายทางการเมืองที่ผู้ใช้ต้องการ โดยรู้สึกว่าคุณมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ความรุนแรงนั้น เนื่องจากมองไม่เห็นความเป็นไปได้อื่นในการแก้ไขปัญหา และเชื่อว่าเป็นเพียงวิธีการเดียวที่มีอยู่ ด้วยเหตุนี้ การจะ ‘ปิดพื้นที่ของใช้ความรุนแรง’ จึงต้องทำด้วยการ ‘เปิดพื้นที่ทางการเมือง’ ซึ่งพื้นที่ทางการเมืองนี้ คือพื้นที่ทั้งทางกายภาพและความรู้สึกที่ทุกฝ่ายสามารถแสดงออกเรียกร้อง และดำเนินการผลักดันเคลื่อนไหวให้เกิดการแก้ไขปัญหาหรือให้บรรลุเป้าหมายทางการเมืองของตนได้อย่างสันติปราศจากความรุนแรงโดยไม่ถูกปิดกั้นกีดกันด้วยความรุนแรงจากผู้มีอำนาจรัฐ

เมื่อพื้นที่การใช้สันติวิธีถูกเปิดกว้าง กลุ่มที่ต้องการเรียกร้องแสดงออกก็จะมองเห็นถึงความเป็นไปได้ในการหาทางออกที่ต้องการ โดยไม่ต้องใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือ ซึ่งหมายถึงบรรยากาศทางการเมืองและสังคมแห่งการรับฟังกันและกันได้เริ่มที่จะเกิดขึ้น และภายใต้บรรยากาศดังกล่าวเท่านั้นที่จะเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ทุกฝ่ายเดินเข้าสู่ทิศทางของการพิจารณาหาทางออกที่เป็นไปได้ร่วมกัน

ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากกรณีของโมร็อกโกที่รัฐบาลได้ปฏิรูปประเทศไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น มีการเปิดเวทีสาธารณะให้ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ละเมิดสิทธิมนุษยชนต่างๆ ได้บอกเล่าถึงประสบการณ์และความรู้สึกของตนผ่านสื่อมวลชน ซึ่งทำให้สังคมรู้สึกว่าการที่เคยเป็นประเด็นต้องห้ามเหล่านี้ สามารถพูดคุยถกเถียงได้อย่างปลอดภัยในที่สาธารณะหรือจากกรณีของไอร์แลนด์เหนือ ซึ่งชาวไอริชคาทอลิกที่ต้องการต่อสู้แยกตัวออกจากสหราชอาณาจักรไปรวมกับประเทศไอร์แลนด์ โดยจากเดิมมีการใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ แต่ภายหลังจากที่รัฐบาลอังกฤษเปิดพื้นที่ให้ใช้ทางการเมืองระบอบรัฐสภาและการเมืองภาคพลเมืองเป็นวิธีการในต่อสู้ ก็ส่งผลให้กลุ่มคนที่ใช้ความรุนแรงเริ่มลดบทบาทและความสำคัญลง และทำให้ชาวไอริชคาทอลิกได้เห็นว่าตนสามารถร่วมหาทางออกกับอีกฝ่ายหนึ่งได้โดยไม่ถูกปิดกั้นจากรัฐบาลอีกต่อไป

๓.๔.๓ การพูดคุยเจรจากับทุกฝ่ายด้วยกระบวนการซึ่งเป็นที่ยอมรับของกลุ่มพลังต่างๆ ในสังคม

บทเรียนจากกรณีศึกษาทั้ง ๑๐ ประเทศได้ชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งจะได้รับการแก้ไขและแปรเปลี่ยนไปสู่สังคมที่เป็นธรรมได้ก็ด้วยการพูดคุยเจรจาของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องด้วยกระบวนการซึ่งเป็นที่ยอมรับของกลุ่มพลังต่างๆ ในสังคมเท่านั้น

สิ่งสำคัญคือการพูดคุยเจรจามีใจการพูดคุยเจรจากับกลุ่ม ‘เพื่อน’ ที่เป็นพรรคพวกเดียวกันเท่านั้น แต่ต้องเป็นการพูดคุยกับกลุ่มคนที่คิดต่างซึ่งขัดแย้งรุนแรงกันถึงขนาดที่เรียกว่าเป็น ‘ศัตรู’

กันด้วย ซึ่งนับว่าเป็นความท้าทายที่ต้องอาศัยความกล้าหาญและ ‘หัวใจที่ใหญ่’ และเปิดกว้างไม่น้อยของผู้นำจากฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ นอกจากต้องอาศัยความกล้าหาญและจิตใจที่เปิดกว้างรับฟังอันเป็นคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้นำแล้ว กระบวนการพูดคุยเจรจาจะต้องครอบคลุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งด้วย (Inclusivity) เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของกระบวนการ (Sense of Ownership) ซึ่งหลักการครอบคลุมทุกฝ่ายเพื่อสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกันนี้จะทำให้กระบวนการเกิดความชอบธรรมอันนำมาซึ่งการยอมรับจากทุกฝ่าย

กระบวนการเจรจาของเยอรมนี ‘๒+๔’ ฝ่ายคือมีเยอรมนีตะวันตก เยอรมนีตะวันออก สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต อังกฤษ และฝรั่งเศสเพื่อวางแนวทางการรวมชาติ กระบวนการเจรจาในไอร์แลนด์เหนือที่มีทุกพรรคการเมืองหลักร่วมโต๊ะพูดคุย รวมถึงกลุ่มรีพับลิกันหรือไออาร์เอและประเทศไอร์แลนด์ หรือกระบวนการเสวนาในแอฟริกาใต้ที่ประกอบไปด้วยกลุ่มบุคคลที่หลากหลายจากทุกฝ่ายทั้งรัฐบาลและฝ่ายค้าน ทั้งคนผิวขาวและคนผิวดำ ต่างสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของการทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งมาพูดคุยหารือถึงทางออกร่วมกัน ซึ่งหากขาดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็อาจจะทำให้การพูดคุยไม่มีผลคืบหน้าหรือหากมีข้อตกลงก็ไม่อาจนำไปสู่ความปรองดองได้จริง

๓.๔.๔ เหตุแห่งความขัดแย้งได้รับการแก้ไขหรือจัดการภายใต้กลไกที่ชอบธรรมอันนำไปสู่การมองเห็นภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน

การที่ทุกฝ่ายจะปรองดองกันได้ก็ต่อเมื่อเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงระหว่างกันได้รับการแก้ไขหรือหากยังคงมีความเห็นที่แตกต่างกันอยู่ ความแตกต่างนั้นก็ได้รับการจัดการไม่ให้กลายเป็นความรุนแรงดังเช่นในอดีตด้วยกลไกที่ชอบธรรม อันนำไปสู่การมองเห็นภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน ด้วยเหตุนี้ การสร้างความปรองดองจึงไม่ใช่การให้ทุกฝ่ายลืมอดีตที่ผ่านมาโดยไม่แก้ไขจัดการกับต้นเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งนั้นขึ้น

เมื่อมีการกีดกันหรือเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากสีผิวซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงมายาวนานระหว่างกลุ่มคนผิวขาวและคนผิวดำ สิ่งที่ประเทศแอฟริกาใต้ดำเนินการคือการยกเลิกกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมทั้งหมด พร้อมทั้งร่วมกันออกแบบภาพของสังคมในอนาคตที่ทุกฝ่ายปรารถนาที่จะเห็น หรือเมื่อประชาชนในประเทศโมร็อกโกรู้สึกวาระบบการเมืองของตนยังไม่มีความเป็นประชาธิปไตยเนื่องจากการให้อำนาจแก่ผู้มีอำนาจในการปกครองประเทศมากเกินไปสิ่งที่ผู้นำประเทศได้ดำเนินการคือการปฏิรูปการเมืองที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนมากขึ้นตามหลักการของประชาธิปไตยซึ่งคล้ายคลึงกับการดำเนินการของประเทศชิลี โบลิเวีย และเกาหลีใต้ หรือในกรณีของไอร์แลนด์เหนือที่กลุ่มคนไอริชคาทอลิกรู้สึกวาระบบการเมืองเขตเลือกตั้ง การจ้างงาน และการจัดสรรที่อยู่อาศัยไม่มีความเสมอภาคเท่าเทียมกับคนอังกฤษโปรเตสแตนท์ รัฐบาล

อังกฤษก็ได้แก้ไขกฎหมาย ออกมาตรการทางเศรษฐกิจสังคม และปฏิรูปองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม

๓.๔.๕ การมีคำอธิบายต่อเหตุการณ์ที่กระทบความรู้สึกของสังคม การยอมรับการกระทำผิดอย่างจริงใจและการให้อภัยต่อกันและกัน

แน่นอนที่สุดว่าการที่สังคมภายหลังความแตกแยกสูญเสียจะเดินหน้าต่อไปได้ ผู้คนในสังคมดังกล่าวจะต้องให้อภัยต่อการกระทำที่กระทบความรู้สึกของกันและกัน แต่โดยทั่วไปแล้ว การที่จะให้อภัยกันได้นั้น ความจริงของเหตุการณ์ที่นำมาซึ่งความสูญเสียและกระทบต่อความรู้สึกของสังคมอย่างรุนแรงนั้นควรต้องได้รับการเปิดเผยต่อสาธารณะโดยมีเป้าหมายหลักคือเพื่อให้คำอธิบายต่อสิ่งที่เกิดขึ้น เรียนรู้บทเรียนในอดีต และป้องกันมิให้เกิดขึ้นอีกในอนาคต ซึ่งมีใช้การมุ่งค้นหาตัวคนผิดหรือแก้แค้น ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ดังกล่าวจะต้องยอมรับผิดต่อการกระทำของตนอย่างจริงใจ ซึ่งจะเป็นการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบในทางหนึ่งและทำให้เขาเหล่านั้นรู้สึกว่าได้รับความยุติธรรมกลับคืนมา

ในกรณีของชิลีนั้น ผู้นำรัฐบาลและผู้นำกองทัพได้ออกมาขอโทษประชาชนผ่านสื่อสาธารณะอย่างต่อเนื่องต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนในอดีต ทำให้สังคมเกิดบรรยากาศของการให้อภัยซึ่งทำให้เกิดความปรองดองขึ้นได้ ในขณะที่ผู้นำรัฐบาลอังกฤษได้ออกมาขอโทษต่อชาวไอริชคาทอลิกผ่านสื่อมวลชนเช่นเดียวกันในเหตุการณ์ที่ทหารอังกฤษได้ยิงกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงด้วยความเข้าใจผิดว่าพวกเขาอาวุธมาในที่ชุมนุมจนเป็นเหตุให้เสียชีวิต ซึ่งชุมชนไอริชคาทอลิกก็ยอมรับคำขอโทษและให้อภัยกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีได้เรียกร้องให้นำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษแต่อย่างใด หรือแม้กระทั่งกรณีของผู้นำทหารในเกาหลีใต้ที่ออกมาให้คำมั่นกับประชาชนว่าจะไม่มีการรัฐประหารเกิดขึ้นอีกต่อไปก็นับว่าเป็นการยอมรับการกระทำผิดในอดีตที่รวมถึงการปราบปรามประชาชน และให้คำสัญญาต่อสังคมว่าความผิดดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้นอีกในอนาคต

ตาราง ๓-๕ ข้อสังเกตในส่วนของปัจจัยแห่งความสำเร็จ

กรณีศึกษา	ข้อสังเกตในส่วนของปัจจัยแห่งความสำเร็จ
เกาหลีใต้	ความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
แอฟริกาใต้	๑. เจตจำนงทางการเมืองที่ต้องการจะปรองดอง ๒. การสร้างภาพอนาคตร่วมกันผ่านกระบวนการพูดคุยกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
อินโดนีเซีย (อาเจห์)	๑. เจตจำนงทางการเมืองที่ต้องการจะปรองดอง ๒. การคุยกับ “ศัตรู” ในฐานะเพื่อนร่วมชาติด้วยกระบวนการหาทางออกร่วมกันที่ซอซอธรรมและทุกฝ่ายยอมรับ ๓. เหตุแห่งความขัดแย้งได้รับการแก้ไขด้วยภาพอนาคตที่สร้างร่วมกัน

	<p>๔. การเปลี่ยนมหาวิกฤติเป็น โอกาสสู่การปรองดอง</p> <p>๕. ความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในการผลักดันสันติภาพ</p>
สหราชอาณาจักร (ไอ อาร์ แล นด์ เหนือ)	<p>๑. เจตจำนงทางการเมืองที่ต้องการจะปรองดอง</p> <p>๒. มีกระบวนการหาทางออกที่ทุกฝ่ายรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่ง</p> <p>๓. เหตุแห่งความไม่เป็นธรรมได้รับการแก้ไขในเชิงโครงสร้าง</p> <p>๔. มีการสร้างบรรยากาศที่ทำให้ทุกฝ่ายรู้สึกว่ามีทางเลือกอื่นที่เป็นไปได้ในการบรรลุเป้าหมายนอกจากการใช้ความรุนแรง</p>
รวันดา	<p>๑. การผลักดันให้เกิดความเป็นเอกภาพและปรองดองโดยแสวงหาความร่วมมือจากเครือข่ายในสังคม</p> <p>๒. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ให้ผู้กระทำผิดสำนึกผิด และรับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้กระทำลงไป</p> <p>๓. การกอดันจากต่างประเทศให้ผู้ยุติรบบแลกกับการสนับสนุนงบประมาณพัฒนาประเทศ</p>
ชิลี	<p>๑. การปฏิรูปกฎหมายและการเมืองให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้บทบาทของกองทัพถูกจำกัดลง</p> <p>๒. การขอโทษโดยผู้นำรัฐบาลและกองทัพผ่านสื่อสาธารณะอย่างต่อเนื่อง</p>
โคลอมเบีย	<p>๑. เจตจำนงทางการเมืองที่ต้องการจะปรองดองกับกลุ่มกองกำลังโดยปรับจากวิธีปราบปรามมาสู่การพูดคุย</p> <p>๒. ความจริงจังในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี</p> <p>๓. ความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในการผลักดันสันติภาพมากขึ้นจากการสนับสนุนของต่างชาติและรัฐบาล</p>
โมร็อกโก	<p>๑. การปฏิรูปการเมืองให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น</p> <p>๒. การเปิดเวทีสาธารณะให้ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ได้แสดงออกถึงประสบการณ์และความรู้สึกของตนผ่านสื่อมวลชน ซึ่งทำให้สังคมรู้สึกว่าเป็นเรื่องเหล่านี้สามารถพูดถึงได้ในที่สาธารณะในลักษณะของการบำบัดร่วม (Collective Therapy)</p>
โบลิเวีย	<p>๑. การปฏิรูปกฎหมายและโครงสร้างทางการเมืองให้มีความเป็นธรรมและตอบสนองต่อความต้องการของคนส่วนใหญ่มากขึ้น</p> <p>๒. ยอมรับในความแตกต่างหลากหลายของคนในสังคม</p>
เยอรมนี	<p>๑. สังคมมีจุดร่วมคือภาพอนาคตของความเป็นประเทศประชาธิปไตย โดยมีภาพ</p>

	<p>ของเยอรมนีตะวันตกเป็นต้นแบบ</p> <p>๒. การพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยพยายามสร้างความเจริญให้อยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกันทั่วประเทศ</p>
--	--

ปัจจัยแห่งความสำเร็จตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นการถอดบทเรียนจากกระบวนการสร้างความปรองดองของกรณีศึกษาทั้ง ๑๐ ประเทศ ซึ่งแม้จะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปตามแต่บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ตลอดจนลักษณะของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในแต่ละประเทศ แต่ก็สามารถกล่าวได้ว่าทั้ง ๑๐ กรณีปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จที่ใกล้เคียงกัน

ถึงที่สุดแล้ว การที่กระบวนการสร้างความปรองดองในชาติจะบรรลุเป้าหมายได้นั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องก้าวข้ามไปให้ไกลกว่าการถกเถียงกันเพียงแค่นโยบาย โดยต้องพิจารณาให้กว้างและลึกถึงเหตุแห่งความขัดแย้ง คำนึงถึงมิติความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มพลังต่างๆ ในสังคม รวมถึงการมีกระบวนการในการแก้ไขปัญหาและสร้างความปรองดองที่ทุกฝ่ายในสังคมให้การยอมรับ ภายใต้บรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยที่ทำให้ทุกฝ่ายรู้สึกว่ามีบทบาทและพื้นที่ในการเสวนาถกเถียงถึงภาพอนาคตของประเทศ อันเป็นเสมือนหลักหมุดปลายทางที่ทุกฝ่ายจะร่วมเดินทางไปภายใต้กติกาที่สังคมเห็นพ้องต้องกัน